

(L'u)

Karl Sjunström

Asplund, Tågarp

Några ord om skördeseden och skördebruk i
gången tiden.

Den nu lifvande generationen har säkerligen ej mycket af egen iakttagelse af omtala rörande skördeseder och skördebruk i gången tiden. Möjligen finnes ännu någon gammal man eller kvinna, som varit med i den gamla gott tiden "eller hört berättas där om af äldre personer. Jag vill här för hand säga, att jag ej har någonting särskildt mig värdigt att förtälja, men då Skånska Dagbladet kallat önska bidrag från hvarje socken, vill jag gärna draga mitt stora till stacken och berätta något af hvad jag varit med om, åtminstone sen 1870 kallat och dessfärinnan hvad jag hört af äldre personer. Minn erbjöderna gälla hvarvedaktligen Halmstads och Kringliggandes socknar i Lagge härad.

18 sid.

Den första skörden gällde ju gisset, som i gamla
tider höstades i ängen och glass skogsmarken, då de inså
vallarna komma långt senare i bruk. Första förberede-
lsen den s. v. slätten gjordes på ortens marknader, där slä-
kaden behöfde köpa en god lie, ifall den gamla var för slo-
 eller uppstigen. Gräsläarna voro rätt smala och smun-
karkign än sädesläarna, då de skulle användas på ojämna
och tuffig mark, där det fordrades stor skicklighet att komma
hugga rent. Det var därför af största vikt att få en god
lie med mycket stål; hvilket enligt hvad min gamle morf
berättade, infördes på det sättet, att köparen höll lieen med
ett finger på det s. v. läret, och lieen hängde fritt, och fråg-
med ljudlig röst: "e du god!" Ju mera det då sjöng i lie-
ju bättre var den. Lidskapet köptes sällan utan till-
verkades vanligen i hemmen. Det var något svårast rusta
så att lieen bättre kunde följa markens ojämnheter.
Därjämte behöfdes rågor, som i regel voro utmärkt

väl gjorda med skapt af asp eller al samt räpskrufvad af ask och pinna af samma träslag. Hufvudska delarna vidre delen af skapet) voro målade och försedda med ättal. Innan skörden böjades tillsågs att räparna voro väl pinnade.

När sedan träet blifvit i ordningställt lewde det på en slätterkalken kunde hålla den kvass, hvilken konst ej var allom gifven. Lemmen slipades trä på slipsten men på fjället hölls den kvass med brynsten och strykspan. Den senare bestod af en bit en half meter lång trästicka med handtag, af nägot mjukt träslag och hakat på båda sidor för att sändern bättre skulle följa. Stäpsten smördes den med smör, hvarefter fin sand (krossad af en viss slaps sandsten) påströddes och ingred i smöret med en knif. Då träet blif slöt skulle den strykas med denna span, då den blif ganska kvass igen. Då den blif för slöt måste brynstenen (vårstenen) användas.

Efter som gräset högg komman kvinnorna och räfsade det samman i större eller mindre "breor". Gräset var i regel

för kunnat att ligga öfver hela fältet, hvarfär det sammanslafs
 sades till lämplig tjocklek för att bli genomtärst. Då
 höst blefvit till väckligt penningläftadt skulle det stackas.
 1) Stackarna gjordes ganska stora och packades väl till, men
 fingen orksä stå länge på fältet, emmen de blefvo berra n
 att åka in. Då stackarna blefvit satta räfsades fältet n
 handräfen och lades ^{det ligger} på stacken, som därpå packades till n
 räfsan. Slutligen kom det angenämaste - åkmenten för
 barnen, när de fingen åka i kölassen. Då lassot blef färdigt
 räfsades det väl, så att ingenting skulle spillas, hvarfär uppt,
 en lång stång, något längre än vagnen, benämnd "lassme",
 som lades tvärl i lassot och fördes med rep, först fram till från
 vagnstjuggan och sedan bak till genom spänning med ett rep
 som från "lassmen" löpte ned i en krok, fäst i vagnens underre,
 och därpå upp till stängen igen, hvarfär det drogs hårdt åt och
 fästades säkert. Såväl bands ett rep rundt om lassot, s. k.
 "välning", hvarfär lassot i sakta mak köddes hem, ifall d

Användes
 verkligen
 lassme
 vid in-
 körningen
 av hö?

4083

ej dess förinnan välte på de ojämna vägarne, då vagnarne
voro mycket smala i gången. Så lasset ändtligen kom
han skulle de stäckas upp på gälden med "hötjivan".

På de mindre gårdarna med små och smala hus var
jätten." gälden mycket lång och koaf. Tillen fanns brädlept, endast
gällning med runda stänger, hvar för det ofta hände att
någon föll igenom och nu i stallet. Höet skulle packas
mycket hårdt, hveckit var ett stoft arbete, särskildt som
höet utveckade mycket värme innan det soctat ut, och då
knappat fanns luftväxling på gälden, blef luften het som i
en bakugn. Den hårda packningen gjorde att man må
använda ett redskap kalladt hökist vid höets utdragan
till fodring. Detta redskap bestod af ett spetsigt järn med
en helling samt hylsa för ett ca 60 c.m. långt hånknäp

Så en stor del af socknens jordbrukare voro köpveribönd
skulle de som sådant göra vissa höstdagsvorken. De fingo
sig i regel förlagda vissa stycken som de skulle hösta

tingärdern. "Så det var lättare att kappas gräset under
dagen låg på marken, drogo drängarna ut små löv &
kl 2 för ratten och kappades sedan om kvällen som
först blev färdig. Så det nämnt bortent upp skulle kvinnan
röpa "breai". Sedan det förelagda arbetet var färdigt
voro tjänarna fria den dagen och roade sig af hjärtan
lust.

De dagar jordbrukarna sästskott fruktade ^{dagarna i} från
tinnusvekan, då det alltid brukade regna samt sijn
söfvaerdagen den 27 juli. Regnade det den dagen, blev
det regn i sijn vecka därefter.

Det var därför kanske ej så underligt att en rikso-
dagsman i bondeståndet i en motion förslög, att emån det
alltid brukar regna i framtinnusvekan, Kungl. Vetenskaps-
akademien borde framflytta nästkommande vecka en 14 dagar,
att landtmanen därför kunde få beärgat sitt kö.
Enligt hvad historien förmäner, blev denna viktiga moti-
onslagen.

Någon tid efter höstkörden mögnade rågen. Den skördades äfventures med icke snurr af längre och bredare typ än hötiem och med rakare skroft, emedan man ej behöfde hugga på någon marken. Rågen höggis inåt, därvid det afhuggnen bildade en lång sträng. Efter kvällen afhuggnen följde en upptagare vanligtvis en kvinna, som tog upp det huggnen till rekar som lades på band. kvällen följde en bindare till två upptagare. Där rågen mycket tjock behöfdes en bindare för kvällen upptagare, hvilket då sluppas att lägga band.

1) Sedan rågen var huggnen sattes den i skylar (kovar) med 20 ä 30 rekar i kvällen. Dessa skylar sattes i så raka raden som möjligt och benämndes "kovar". Kärlen skall stubben räfsas med handräjan och lades till lösn, "stävver vid ändarna på skogen. Räfsat var ett ganska både drygt och skroft arbete, då stubben ofta var rätt hög. Vid riktigt torreväder ansågs rågen för frukt färdig varu färdig till inåkning tre dagar efter skylarnas

uppsättande. Likasom vid köllas användes lass ~~men~~
att fasthålla nekarna, så att de ej glida af lasset, och
då sades "kaljva". "Välring" med rep kring lasset behöfves
ej användas /

Locke odlades endast obetydligt i socknen. Det var
nägot senare än rågen och skördades på samma sätt
som denna.

Nåttan samtidigt med rågen mognade det de
våriga Kornet - "byget", som här i socknen var ganska
allmänt, då endast sådant användes till mat. Det kon
våriga Kornet odlades tillåta.

Nåttan Kornet höjgs med hä - "mejadis", men ej
som rågen emellertid utan utåt och lades i en s. k. skår med
tjänst af "mejetöjet", som bestod af en uppstående
träribba, fäst i nedsta ändan af lietskapet och försen
med en träbåge, som höll den fast vid skapet. Nämnda
ribba var försedd med 3 à 4 c. à 20 c. m. länga träspinnar,

som greps såden vid hugget och lade den i en vane
 skål. Detta kallades att meja såden. Då den legat någon
 tid och korkat "negades" den, hvilket tillgicks sålunda, att en
 person gick vid skårens rötande och samlade ihop såden
 med en räfsa till dess "negen" och legom stor, då den
~~lyftades~~ med jämnades till, särskilt i roten. Härifrån
 bindarna, i regel yngre personer, som ej voro styfva i
 ryggarne - vantiguo in bindare efter två veckor, men
 var såden mycket tjockt bekäfras en bindare efter kvarts
 veckor. Bänder ^{af längledin och} varo gjorda på förhand - ständom om
 meryarna undan daggen låg på såden - antingen på
 hand eller medelst en karskild snurra. Lättet för
 bindningne är svår att beskriva, men det gick raskt
 undan och ofta band i kapp. Slutligen sattes nekarn
 i trafoar (långskylar eller kappor som de kallades) i
~~raka rader i fälten~~ i skylar eller trafoar i raka
 rader i fälten. Någon här skedd räkning af stubb

för hand och lades det lösn - stäveri - vid ändarna
på skylen. I skogstrakterna brukade man lägga de
lösa äfven på skylen för att skydda toppen. Detta
förekom dock aldrig här i Sotknen.

Stubbigen blif äfven kapren mögen och skördades
på samma sätt som karnet. Fall värsåden var o
vanligt lång och bildade liggvid gick det inte att my
låden på vanligt sätt. Den måste då "pjättas", d. v. s.
skäras inåt som rågen och upptagas och lindas som denna.
Vid uppsättningen af den sista skylen på ett fält
säg man nogt efter om nekarna blifva jämna
fram. Blif det en adda käfve äfven, ansigs att skörden
å det fältet skulle bli större västa år.

Insäkringar tillbaka liksom vid insäkring af rågen
den oandgängliga "lössmen" måste användas för att hi
lappat samman så att det ej kalfvade. Den som tog
! sista nekarna i skylen sades ta karnen.

En skörd som på den tiden var allmän var skörden af linet eller "kären", som det i dagligt tal kallas. Den tillgick på det sättet, att tågarna ompackades med båda händerna och rycktes upp, hvarefter de ställdes rätta upp till en s. k. "kärning", omkring en alm i diameter. Då linet blifvit nägorunda torrt kördes de hem och repades, d. v. s. befriades från frökropparna på ett särskildt redskap kalladt "kärareva", som bestod af en cir 2 omku lång bräda eller plankan med uppställen cir 2 d. m. långa något särskilda järnspikar på mid af brädan, därvid en arbetare ^{satt} vid kvalet ända af bräden och skiftesvis drog linet genom dessa spikar. Därför utbreddes linet då linet blifvit skött från knopparna utbreddes det i stubben till rötning och fick ligga de 3-4 a 5 veckor till dess strået blef skött och kunde brytas sönder i linbräkan ("brödan") och tågarna kunde befriade från "skäven". Frökropparna, so

Kallades "Knevele" troskades med slaga ("plåjet"), hvary
fröet rengjordes och användes förutom till utsäde och ¹
försäljning äfven som ett utmärkt surrogat för mjölk
till utfodring af kalvorn.

Limito senare öden - blöfning - skätkning - kal
ning u. m. faller utom ramma för denna uppsats.

Rotfrukternas utjördes i äldre tiden af jordens
hvetten vanligen i slutet af septembris eller början ^{af oktober} utpkördes
med arden och plötkades för hand; hunkördes och lades i
stäckan på samma sätt som i nuvarande tid.
Senare började råfsorn odlas särskildt vid ^{nyodlinga}
där jorden hakades och ^{Genom sin kalmar och starka} brandes. ~~Det~~ ~~var~~ (ett utmärkt
gödningssmedel för råfsorn.

Då allt skördearbete - huggning, bindning och
räfsning måste utföras för hand var höstarbetet gar
slegt, särskildt som arbetstiden var mycket lång -
vanligen till solens nedgång. Det förklarar därför hvarken

Trege bestod fem målt om dagen: frukost kl. 6 f. m.,
 bestående af bröd med smår, ost eller flott jämt kaffe (ämnat
 sen 1870 tal). Långre tidsbak under husbehörsbränningens för
 brukades att doppa brödet i brännvin. Andra målet kl. 8,30 -
 kallades "dovre" och bestod af sill och potatis jämt mjölk
 eller dricksblandning; middag kl. 12 bestod s. k. "kogesma"
 soppa, kokt på fläsk eller färskött, ärtor, grönskal o. d.
 kl. 5 e. m. äts merafton (meattan), vanligen kokt potatis
 med sill eller stekt potatis och fläsk. Under hösten, då
 främmande folk användes, bestod vanligen "äggkakor"
 med stekt fläsk. Slutligen intogs kvällsmat omkring
 kl. 8, vanligen s. k. "sövesmad" af mjölk eller dricka
 blandning och skandinav kornmjölsgröt. Drycken utgjö
 alltså af hem brygat dricka. Därtill kom suppen, åt-
 minstone då främmande arbetsfolk användes.

Under höstarbetets svår tid högsade dock alltså
 "höstgittlet", då det i rikligt mått användes allahanda

bestänka rättur af gårdens produkter jämte Kaffe 1
och "Kager" Brännvinet fick naturligtvis ej heller betes
om gillet skulle anses för "begärt". Det pågick var
hijer stärru delen af natten med lekas och spel och den
å lagan, då ungdomen roade sig af hjärtans lust
En stor del af gästerna blefvo ofta knäsvaga och
hade svårt att taga sig hem.

I sammanhang med dessa skildringar kan de
kanske vara af intresse med en liten afplodning
av gamla kyrkobooken inom socknen.

År 1785 var äsväcken soag, hvode kostade de 3 riksdaler
32 skilling species, råg 2:40, korn 2:16, kaffe 1:1
och ätten 4 ä 5 riksdaler för kornen.

(1 specie 4 riksdaler, 1 riksdaler = 48 skilling)

Väcken på en kunnig säd är ungefär lika många kilo
man som den holländska väcken på Sädeslyft.

1790. Grödan var ganska vacker, men bärningsvärdet

- för värsåden svart. Hocke kostade 4 Rdr, råg 2:24,
 Korn 1:32 och hafre 40 skilling - allt species per tunn
 år 1797. Lössväxten ömrog i anseende till hö och kalv, o
 såden gifves liket, isynnerhet rågen. Hocke kostar 61
 råg 5:-; Korn 3:32 och hafre 2 Rdr - allt species per tunn
 år 1799. Lössväxten, så i anseende till såväl såd som hö,
 har i denna sorten varit hos större delen den
 vackraste han i marssummen varit, men bägning
 därför för vädan så besvärlig, att ej en del fins
 värsåden bärgad förrän den 26 oktober.
- år 1805 uppgafs den öppna jorden inom socknen utgjörn 592 tun
 af kreatur finnes: 219 hästar, 114 oxar, 233 kor, 153 un
 bockor och 323 får. Folkmängden var 529 personer
- år 1806 uppgafs socknens utsäde vara: hocke 3-, råg 90-
 Korn 203-, hafre 130-, blandas 30-, ärtor 16-; potatis i
 Lagen uppgiftes finnes för minnet, men förmodligen
 emne tunnor.

	Korntalet uppgrups var: i kotte 4-, råg 2-, korn 7-, hufs 6-, åll 6-, åren 5, prot.								
1807	"	"	4	4	5	5	4	7	
1809	"	"	9	9	6	6	4	6	
1815	uppgrups den öppna jorden till 672 kunnslaus, fohmängsten 58:								
1931	"	"	4106	"	"	"	"	63:	

Tiderna förändras och vi med dem. Markens be-
 äfverkapet slättmarkens, ländarens och råfsarens roll.
 Han fort och bekändigt går det ej nu med skörden af
 ett fält jämfört med handarbetet. Vi skulle säkerligen
 ej vilja återgå till det gamla. Vår förfäders hade det
 sannoligen ej så bekvämt som sena tidens barn, de
 strjövade hårt och voro nöjda med litet. De bekräfta
 ingu dyrbare nöjesanstalter utan roade sig själva
 och hvarandra men voro säkerligen ej mindre glada för det.
 Jag vill endast framhålla sådana efterlämnade nöjen som
 "brödegillet", "brydegillet", "skättegillet", "julegillet" och så vidare

4083

ej omint märkenaderna, att jag tror, att dessa bayer för
att valderna folk ej ha det ordigare med sina munn dybbar
mögen på teater, biograf o. d.

De gamla hade en kultur, vörd ett bättre ord än
att falla i glimskan. Men det är högt på tiden om
gra af dessa skattur skola kunna bringas, - lyset. De äro
af oss kunna ej själva minnas längre än till 1860-70 och
hvarför det blir allt svårare att få bekud af någon som
själf varit med. Trots det, att en del af våra förfäders och
och bruk kunna förefalla en och annan yngre person
i vår upplysta och framutskridande tid något naiva och låg
så har dock vår tids ungdom mycket att lära af de
gamla om än inte i den mening, att ånyo till
deras seder och bruk. Men deras anda: arbetsamhet
och flit, sparsamhet, förtroksamhet och gammaldags tro
och tro behöfvor ingjucas i de ungas sinnen, om de
skola bli i stånd att segrande bestå i den allvariga

Kampf som i nuvarande tid af dem Kampen.
Jag citerar A. H. Bæth: "Gamml tid alle ng":
"Men ej nu' ett ömkans löje man le
att minnen från barnadag,
Det vore synd, ty det vore förvisst
Att häna sin egen far.
Ej nu' man till glömma de minnen domar,
Det vore sin egen man att glömma."

Karl Gustafson

Till Svenska Dagbladet,
Helsingfors.

Då Svenska Dagbladet uppmärksam oss skänningar
om omfattning vänn hälsningar om sedan och besk vid
skädearbetet i gånghuset ledet, och då jag ansåg detta
initiativ som värdt och uppmuntran, vill jag ej
hällu undandaga mig utan lämna härmed en
enkelt och aningenstos skildring af dessa förhållanden
i minns Helsingfors och angränsande sockna, som jag
till en stor del varit med om erfarenheten hos jag
hört af äldre personer. Endast de gamla utsaga ha
inga stäns vittnesbyråer besk eller andra bekräftelser
varit rådande här på orten, hvarför denna skildring
ej får något påfläsk afven sig utan utgör
endast en enkelt skildring af verkligheten.

Helsingfors, Torsdag den 6 november 1932

Med vänlig hälsning
Karl W. Westberg

Lof